

Thorvald Staunings mindetale til P. Knudsen

Taler

Thorvald Stauning
Socialdemokratisk medlem

Omstændigheder

Peter Christian Knudsen, også blot kaldt P. Knudsen, var socialdemokratisk politiker og formand, som døde d. 28. oktober 1910.

1 P. Knudsen

I Søjlegangen paa Københavns Raadhus findes, iblandt de opstillede Buster af Mænd, der har indlagt sig Fortjeneste, én, hvis Træk uvilkaarligt fører Tanken
5 hen paa en Hærfører eller Statsmand. Det er P. Knudsens Træk, som er mejslet i Marmor. Billedet af en Handskemagersvend, der fødtes i et lille Arbejderhjem i Randers og endte sit Liv som Borgmester i København.

Om denne Mand, om hans Livsværk, om hans Indsats i vort Lands politiske
10 Historie, er det min Opgave at sige nogle Ord.

— — —

Danmarks politiske Historie, i moderne Forstand, begynder som bekendt i 1849
15 med den frie Forfatning — Grundloven af 5. Juni.

Der har naturligvis ogsaa før den Tid været politisk Bevægelse i Landet, en Art Udenrigspolitik blev drevet, og Bondebevægelsen var her en social-politisk Rejsning af særdeles stor Betydning.

20

Med Juni-Grundloven blev imidlertid Grunden lagt, for *Folkets* politiske Udvikling. Hermed skabtes, i Rigsdagen, et lovmæssigt Organ for Befolkningens Indflydelse paa Statsstyrelsen, paa Lov givningen, paa Militærvæsen og Udenrigspolitik og dermed befriedes det danske Folk for
25 saadanne Rystelser, som andre Steder havde det Formaal at skaffe Folket politisk Ret og Indflydelse.

30 Det var saaledes et fra Fortiden helt forskelligt Afsnit af Historien, der begyndte
med 1849. At der skulde gaa mange Aar, før Folkets brede Lag modnedes til
Udøvelse af den politiske Borger ret, er en Selvfølge, men det var indenfor denne
nye Samfundsform at Arbejderklassens Rejsning kom til at foregaa, det var til
det parlamentariske System, man fra første Færd søgte at tilpasse.
35 Arbejderbevægelsen, og P. Knudsen har haft uhyre stor Betydning for den
stedfundne Udvikling.

Knudsen var født i 1848. Han oplevede Krigen 1864, der til førte ham de første
Kundskaber i fremmede Sprog, idet han lærte noget Tysk af de i Randers
indkvarterede tyske Soldater. I 1867 blev han Svend, hvorefter han drog til
40 København og Gøteborg indtil 1872, da han som Soldat i Kastellet oplevede de
første Brydninger mellem den ny og den gamle Tid, navnlig Fældemødet den 5.
Maj 1872, der af Datidens Magthavere benyttedes som Paaskud for et Overfald
paa den socialdemokratiske Bevægelse, hvis første Førere, Pio, Brix og Geleff,
blev arresterede, for at sikre den offentlige Orden og Sikkerhed.

45 Spirer til den moderne Arbejderbevægelse var opstaaet forskellige Steder i
Europa siden Midten af Aarhundredet, men først i 1864 antog Bevægelsen fast
Form, i den af Karl Marx i London stiftede »Internationale Arbejder-
Association«, hvis Program var Karl Marx's »Det kommunistiske Manifest«.

50 Fra denne Begyndelse forplantede Bevægelsen sig til Frankrig og Tyskland og
samtidig til Danmark, hvor de første Fagforeninger, det socialdemokratiske
Parti og den socialdemokratiske Presse grundlagdes i Løbet af 1871. Disse
Nydannelser betragtedes med den største Mistænksomhed af den Tids
55 Regering, og Bekendtgørelsen om Mødet den 5. Maj 1872 gav altsaa Paaskudet
til det første alvorlige Forsøg paa at tilintetgøre den socialistiske Bevægelse og
derved den Klasserejsning, som var dens første Opgave.

Ved denne Tid er det altsaa at den unge Handskemagersvend dukker op. Efter
60 Soldatertjenesten tager han Del i Fag- og Partiarbejdet. I 1875 fik han oprettet
Handskemagerens Organisation, der straks søgte international Tilknytning til
Broderorganisationen i Tyskland og udstrakte sin Virksomhed til Sverrig og
Norge. Han redigerede ogsaa Organisationens Fagblad, i udpræget socialistisk
Aand, men arbejdede samtidig ved sit Fag, fra 1873 til 1877 endda paa samme
65 Arbejdssted. I 1875 var han blevet gift, og hans Hustru maatte ved Vask for
fremmede, bidrage til det beskedne Under hold.

I 1875 benaadedes de tre fængslede Førere, efter mere end to Aars Indespærring.
70 Disse to Aar havde modnet adskillige af Arbejderbevægelsens Mænd og
Forberedelserne til en fastere Organisation var begyndt. Hidtil havde Partiets
udøvende Magt været i enkelte Mænds Hænder, men i Længden var denne
Organisationsform ikke holdbar og navnlig gav den ikke Adgang til den
Selvudvikling, som Medansvar giver.

75

Partiets første Kongres blev afholdt i Juni Maaned 1876 og denne Kongres var
afgørende for Partiets senere Udvikling. De organisatoriske Rammer blev
fastlagt her, nye Love blev vedtagne. Fagforeningerne fik Selvstyre og Ledelsen
kom til at fremgaa af almindeligt Valg. De førende Mænd i Kongressens
80 Arbejde, med Skabelsen af en fast Organisation, var P. Holm, C. Hørdum og C.
C. Andersen, den sidstnævnte har uafbrudt siden 1876 været Medlem af vort
Partis Ledelse og har fremdeles Sæde iblandt os. I anden Række befandt sig
blandt andre P. Knudsen. Han valgtes af Kongressen som Suppleant til
Partibestyrelsen og maatte indtræde heri i 1877, da nogle Medlemmer
85 udtraadte.

P. Knudsen havde kun den Uddannelse, som Randers Friskole havde stillet til
Raadighed. Han havde dog bødet paa Manglerne ved Selvstudium og var en
ualmindelig oplyst Arbejder, da han tog Sæde i Partiets Bestyrelse. I
90 Arbejderforeningen af 1860 var han et flittigt, læsende Medlem, og da han i
1877 fik Lejlighed til at skrive sine første Artikler i »Social-Demokraten«,
overraskede han sine Samtidige med en uventet Viden om økonomiske,
politiske og teoretisk socialistiske Emner. Han udviklede sig til en virkelig
betydelig Nationaløkonom og Statistiker, hvad der havde særdeles stor
95 Betydning i en Tid, da den officielle Videnskab ikke aabenbarede Interesse for
Arbejderbefolkningens Forhold.

I 1882 valgtes P. Knudsen til Formand, eller som det fremdeles hedder,
Forretningsfører for Socialdemokratisk Forbund, og da han samtidig var
100 politisk Journalist ved »Social-Demokraten«, blev det ham, der fik Førerskabet
i den politisk bevægede Tid under Provisoriekampen, under Demokratiets
Samling, men først og sidst under Rejsningen af et stort politisk Arbejderparti,
som ogsaa krævede Plads for Arbejderklassen og Respekt for de Krav, den bar
frem overfor Samfundet.

105

P. Knudsen viste sig fuldt ud moden til den betroede Post. Han var en viljestærk Mand, men en Mand med demokratiske Grundsætninger. Han gennemførte med Overbevisningens Kraft og Varme de Anskuelse han ansaa for rigtige, og
110 man følte sig tryk ved hans Førerskab. Han var vidtskuende og klartseende. Han vidste at vurdere enhver Situation og at tage det Standpunkt, som Situationen krævede, men dog blev der én Linje i hans Gerning, ét Maal der stadig var det dragende: *Arbejderklassens Velfærd, Partiets Enhed og Sammenhold.*

115

Knudsen var ikke i Tvivl om, at Arbejderklassen maatte skabe sit eget Parti, han vidste, at dette Parti skulde igennem mange Kampe, før Arbejderklassen vandt Borgerret i Samfundet. Han vidste ogsaa, at den Samfunds-Omdannelse, der er Socialdemokratiets Maal, maa fremgaa af en stadig Udvikling og ledsages af
120 Modning og voksende Kultur, men netop derfor anlagde han ogsaa Socialdemokratiets Politik paa lang Sigt. Den skulde ikke være en gold, teoretisk Protestpolitik. Arbejderklassens Indsats skulde skaffe Resultater, saaledes at social Højnelse blev den umiddelbare Følge af Arbejdernes politiske Rejsning.

125 Valgretsprivilegier, Landstingsvælde, politiske Overgreb, Mindre talsstyre og hvad der i øvrigt udfoldede sig paa Grundlag af den i 1866 reviderede Grundlov, maatte bekæmpes af Arbejderne, og fjernes, selv om det kun førte til en borgerlig-demokratisk Grundlov.

130 P. Knudsen nærede derfor ikke Tvivl om, paa hvilken Front Arbejderne skulde yde deres Bistand i den politiske Kamp, som siden 1875 havde udviklet sig i Danmark.

135 Ministeriet Estrup dannedes i 1875 som Udfordring til det forenede Venstre, der allerede i 1872 havde besat Folketingsflertallet.

Det kom straks til Strid mellem Venstre og Regeringen om Militærbevillinger, og allerede i 1877 udstedte Estrup den første provisoriske Finanslov. Da Grundloven indeholdt ganske særlige og bestemte Regler angaaende
140 Finansloven, afvigende fra de almindelige Bestemmelser om provisoriske Love, betegnede man Estrups Handlemaade som et Brud paa Grundloven. Ved en Sprængning af Venstre blev Estrup dog atter i 1878 bragt ind i lovlige Tilstande, men Kampen voksede, fordi Ministeriet baserede sin Tilværelse paa det privilegerede Landsting.

P. Knudsen stillede sig straks ved siden af Venstre i Kampen om Folketings-Parlamentarismen, i kampen mod Rustningsvæsenet, i Kampen mod den privilegerede Valgret til Landstinget og i den Kamp, som fulgte om Forstaaelse af Grundloven, altsaa imod Estrups Provisorie-Regimente fra 1885–1894.

Ved Valgene indtil 1884 havde Socialdemokratiet kun opstillet Kandidater i enkelte kredse og mønstret meget smaa Stemmetal. I 1883 besluttede man at opstille Kandidater i Københavns 1., 5., 8. og 9. Kreds og at koncentrere Kræfterne om disse Kandidater. Saa kom der en Henvendelse fra Venstre, om Alliance ved Valget, saaledes at Venstre opstillede Trier i 1. Kreds og støttede Socialdemokratiet i de andre tre Kredse. Efter at forskellige Vanskeligheder var overvundne, lykkedes det P. Knudsen at gennemføre denne Plan, og Socialdemokratiet fik ved Valget i 1884 sine første to Repræsentanter ind i Folketinget, idet Holm og Hørdum sejrede, henholdsvis i 5. og 9. Kreds.

Efter denne Valgsejr gik det videre fremad for Partiet og P. Knudsen ledede Organisationen med fast og sikker Haand. Socialdemokratisk Forbund, der havde Sæde i København, udvikledes til Landsorganisation, med enkelte Afdelinger ude i Landet. Harald Jensen havde begyndt Partiarbejdet i Aarhus og dette forplantede sig snart efter til Randers og Aalborg. Foreninger opstod, Blade oprettedes og den politiske Kamp fortsattes.

Paa Rigsdagen som ved Valgene stod Socialdemokratiet urokkeligt sammen med Venstre i Forfatningskampen, og efterhaanden som Partiorganisationer og Blade skød frem i Provinsen, styrkedes ogsaa Venstres Stilling under den Valg-Alliance, som vedvarede, til Systemskiftet i 1901 bragte Venstre frem til Regeringsmagten.

P. Knudsen var imidlertid i sin fulde Kraft, i Besiddelse af stor Arbejdsevne. Hans Interesse for Nationaløkonomi og Statistik var ikke kølnet og paa dette Omraade skabte han et Værk, der vil rage op i Historien som et storslaet Vidnesbyrd om denne Arbejders Flid og Dygtighed.

Med Socialdemokratiets Indtræden i Rigsdagen blev der i forstærket Grad Liv i de sociale Spørgsmaal.

Næringsloven af 1857 havde givet Stødet til en betydelig Ændring i

185 Produktionsforholdene. Den opstaaende Industri maatte medføre Krav om Arbejderbeskyttelse og social Forsorg, og i 1875 gøres det første Skridt, ved Nedsættelse af den saakaldte Arbejderkommission, hvori der ganske vist ikke fandtes Arbejdere. Kommissionen afgav i 1878 en Betænkning, der dog ikke satte Spor i Lovgivningen.

190

Endelig i 1883-84 forelagde Estrup, som eneste Virkning af Kommissionsarbejdet, et Forslag om frivillig Alderdomsforsikring, men der blev heller ikke paa det Grundlag noget Resultat.

195 Indenfor det socialdemokratiske Parti forberedte P. Knudsen imidlertid i de følgende Aar et Fremstød til Fordel for sociale Love. De bestaaende Arbejder-Sygekasser i København afgav i nogen Grad Basis for dette Arbejde, idet et Fællesmøde af disse overdrog til P. Knudsen at udarbejde en Redegørelse angaaende Statens Forhold til Sygeplejen og Alderdomsforsørgelsen.

200

Denne Redegørelse blev til et stort, statistisk Værk. Paa den Tid det eneste Værk, der gør Rede for Arbejderforholdene. Ved Udsendelse af Spørgeskemaer til Fagforeninger, Sygekasser, Landarbejderforeninger o. a. skaffedes de fornødne Oplysninger. Og Resultatet blev et Værk paa over 300 Sider om:

205 Arbejdsløn, Arbejdsløshed og Familiernes Størrelse, om Arbejdernes Forbrug af Livsfornödenheder og Udgifterne dertil samt overmaade interessante Oplysninger om Landarbejdernes Forhold. Hertil sluttede sig saa Oplysninger om Tilslutningen til Sygekasserne, om Sundhedsforholdene og om de Vilkaar, hvorunder Lægehjælp og anden Sygebehandling den Gang var til Raadighed, samt endelig en kritisk Bedømmelse og Belysning af Estrups Alderdomsforsikringsforslag.

210

Dette Værk, der bærer Titlen: »Sygeforsikring og Alderdomsforsørgelse«, udkom i 1888 og vakte megen Opsigt. At dette Værk, dets Oplysninger og dets Kritik, satte Fart i Arbejdet for de sociale Love, er utvivlsomt. 1891 gennemførtes Loven om Alderdomsunderstøttelse og i 1892 Loven om statsanerkendte Sygekasser, og dermed var Banen aabnet for den nødvendige Lovgivning til Hjælp og til Beskyttelse for den arbejdende Befolkning.

215

220 Ogsaa paa det kommunal-politiske Omraade satte P. Knudsen ind paa et tidligt Tidspunkt. Ved Borgerrepræsentantvalgene i 1886 opstillede Partiet sine første Kandidater, nemlig P. Knudsen og Snedker P. Hansen, i Alliance med Venstre,

der fik overladt 5 Pladser paa Listen.

225

Endskønt Valget den Gang var betinget af en Skatteindtægt paa 1000 Kr., hvad kun ganske faa Arbejdere havde, opnaaedes dog 2000 Stemmer, medens Højre fik sine Kandidater valgt med 7000 Stemmer. Endnu krævedes der nogle Aars Agitation før Sejren kunde vindes, og denne Agitation skulde endda bringe Arbejderne til at opgive 1000 Kr.s Indtægt, endskønt de ikke havde det. Og de skulde bringe det Offer at betale dobbelt saa meget i Skat som af 800 Kr. Indtægt, der ikke gav Valgret. Men tusindvis af Arbejdere fulgte Opfordringen og i 1893 rykkede de første to Socialdemokrater ind i Borgerrepræsentationen.

230

235 Agitationen gik nu sin Gang ude over Landet. Foreninger vokse de frem, Stemmetallene voksede fra Valg til Valg, og Kampen mod Højre fortsattes.

I 1890 var P. Knudsen valgt til Medlem af Landstinget sammen med C. C.

Andersen, men da han fra 1895 ogsaa opstilledes som Kandidat ved

240 Folketingsvalget i Randers-Kredsen, blev han i 1898 Folketingsmand for sin Fødeby og udtraadte af Landstinget. Han faldt dog igen ved Valget i 1901 og var saaledes uden for Rigsdagen indtil 1903, da han ved J. Jensens Valg til Borgmester blev opstillet og valgt i Københavns 10. Kreds.

245 I den offentlige Debat beskæftige Knudsen sig med talrige Spørgsmaal, spændende fra Skattelovgivning over Fiskeriet i Randers Fjord til Monopolhandelen i Grønland. Men det er navnlig hans Indsats i Skattelovgivningen, bl. a. ved Kommissionsarbejdet i 1901 til 1903 og hans Indlæg til Fordel for Sociallovgivningen, der har blivende Betydning. Den første Lov om Arbejdsløshedsforsikring, der frem gik af et Kommissionsarbejde med P. Knudsen som Deltager, skylder saaledes i høj Grad Knudsens Initiativ og Energi sin Tilblivelse.

250

Fra 1897 var Knudsen Medlem af Københavns Kommunalbestyrelse, først som Borgerrepræsentant, senere som Raadmand og sidst som Borgmester for 3.

255

Afdeling, altsaa for det Omraade, hvortil Fattigpleje og

Alderdomsunderstøttelse henhører, de Opgaver, der saa tidligt havde inspireret ham til et betydningsfuldt Arbejde. I Borgerrepræsentationen spændte hans Arbejde ogsaa vidt. Med stor Grundighed deltog han saaledes i Forhandlingerne

260

om Anlægget af Knippelsbro, om Færdselsforholdene og om Bebyggelsen. Han var her, som overalt, Realiteternes Mand og han tjente sit Parti, som sin By og

sit Land med alle de Evner og Kræfter, han ejede.

265 Den sidste Gerning han fik at varetage, Borgmesterstillingen i Magistratens 3. Afdeling, beklædte han ikke engang et Aar, saa kom Døden og gjorde Ende paa et smukt og rigt Liv.

Jeg har her fulgt de store Linier i P. Knudsens Liv og i det Værk, han skabte.
270 Men ved Siden deraf var han fra første Færd med ogsaa i de andre sider af Arbejderbevægelsen. Han var Næstformand for den første Begyndelse til Fagforeningernes Samvirke, De samvirken de Fagforeninger i København, der oprettedes i 1886, og han blev Næstformand for De samvirkende Fagforbund, der dannedes i 1898.

275

Han var med i den kooperative Bevægelse, i Arbejdernes Fælles bageri, i Bryggeriet Stjernen, i Arbejdernes Livsforsikring, og han var i mange Aar en af de kendte Skikkelser i den begyndende internationale Organisation.

280 Men frem af al P. Knudsens Gerning rager det Parti, det social demokratiske Parti, som han førte frem igennem en Menneskealder, som han værnede mod Sprængningsforsøg og bevarede som det stadig voksende og levende Folkeparti. Han begyndte sin Gerning, da Partiet mønstrede 767 Stemmer, og Døden tog ham, da vi havde naaet 98 718 Stemmer.

285

P. Knudsens Livsværk var stort og betydningsfuldt, skabt som det blev i en Brydningstid, hvor Udvikling og Nydannelse fandt Sted. Han sikrede sig ved sin Gerning, og ved sin ærlige og retliniede Handlemaade, et smukt Eftermæle og en varig Plads i vor politiske Historie.

290

Redaktør Ove Rode betegnede ham, kort efter Døden, som:

»en af vort politiske Livs betydeligste Mænd. En Mand, der ved sin Deltagelse i Arbejderbevægelsen, fra dens Begyndelse, havde kæmpet sig og den frem, fra en
295 foragtet Stilling til den store Stilling som den nu har herhjemme.

Og vi der levede og virkede ved hans Side i mange Aar, vi saa op til ham, som til Mesteren. Vi højagtede ham og vi elskede ham. Vi glemmer aldrig hans Ildhu, hans Tro og hans Begejstring.

300

Vi ærer hans Minde og vi fortsætter hans Gerning.

Kilde

305 Manuskript taget fra Stauning, Th. (1931). Tanker og Taler: Et Billede af 25 Aar i det offentlige Liv. København og Oslo: Jespersen og Pios Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

310 Mindetale, Socialdemokratiet

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/thorvald-staunings-mindetale-til-p-knudsen>

315

320

325

330

335